

Відгук рецензента
на дисертацію Шуляка Назарія Олександровича
«Інформаційна гігієна в системі стратегічних комунікацій України»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії (галузь знань 29 Міжнародні відносини)

Актуальність теми дослідження. Дисертаційна робота присвячена актуальній науковій проблемі, яку автор аргументовано висвітлює. Зростає популярність розуміння інформаційної гігієни в масовій комунікації. Користувачі масових медіа часто не перевіряють достовірність та повноту отриманої інформації, що підсилює актуальність цієї проблеми. Інформаційна гігієна, як система знань, що вивчає вплив інформації на здоров'я та благополуччя людей і суспільства, стає важливим акцентом досліджень, особливо у контексті деструктивних впливів. Її мета полягає у захисті від негативного впливу інформації та профілактиці пов'язаних з цим захворювань. Завдання цієї роботи включають розробку правил інформаційної поведінки, наукове обґрунтування організації інформаційних процесів та створення гігієнічних нормативів для інформаційного середовища.

Дисертант розпочав роботу над тематикою ще будучи магістром факультету міжнародних відносин. Тема дисертації відповідає науковому напрямку кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу факультету міжнародних відносин ВНУ ім. Лесі України; дисертація виконана у межах науково-дослідних робіт: протягом серпня 2018 р. – грудня 2019 р. дисертант був виконавцем науково-дослідної теми *«Інформаційна війна як новий вимір геополітичної ривалізації»* згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 25.06.2018 р. № 695 «Про фінансування спільних українсько-польських науково-дослідних проектів у 2018 р.» (співвиконавець відділ політології Інституту наук про безпеку Краківського педагогічного університету ім. Національної освітньої комісії) (номер держреєстрації 0119U001621); кафедральної теми *«Проблеми захисту інформаційного простору та національної інформаційної безпеки»* у 2016-2018 рр. та *«Інформаційна гігієна як напрям національної безпеки»* (номер державної реєстрації 0120U104944) у 2019-2020 рр. Дисертацію підготовлено у рамках проекту «Стратегічні комунікації ЄС: протидія деструктивним впливам» програми ERASMUS+ напряму Модуль Жана Моне (№ 101047033 ERASMUS-JMO-2021-MODULE), який виконується протягом 2022-2025 рр. у ВНУ ім. Лесі Українки.

Хотілося б відзначити міждисциплінарний характер дослідження і широку апробація роботи. Шуляк Н.О. неодноразово ставав стипендіатом та виконував наукові дослідження, як-от: 2018 р. проєкт «Розвиток потенціалу студентської мобільності в Україні та Сербії» (MILETUS) у рамках програми Erasmus+ м.Бєдград, Новий Сад (Сербія); 2019 р. дослідження «Energy security as a guarantee of Ukraine's independence» за програмою 671/P-DUN/2018 Міністерства науки та вищої освіти Республіки Польща; 2019-2020 рр. був учасником Стипендіальної програми уряду Республіки Польща для молодих науковців (Міністерство науки та вищої освіти РП, Міністерство закордонних справ РП) за темою дослідження «Trendy bezpieczeństwa informacji krajów Unii Europejskiej» захистив наукову роботу в Університету Ніколая Коперніка в м. Торунь (Польща).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Дисертант чітко сформулював мету наукового дослідження – проаналізувати інструменти, світові тенденції інформаційної гігієни та їхню специфіку застосування в системі стратегічних комунікацій України. Відповідно до мети, завдання роботи полягають у наступному: виокремити концептуально-теоретичні основи та методологію дослідження поняття «інформаційна гігієна»; з'ясувати стан дослідження стратегічних комунікацій; проаналізувати сутність, специфіку та світові тенденції інформаційної гігієни; здійснити аналіз тенденцій інформаційної гігієни та медіаграмотності в Європейському Союзі; схарактеризувати проблеми деструктивних явищ керування інформаційно-комунікаційним простором; проаналізувати інфогігієну під час COVID-19; виокремити та схарактеризувати інфогігієну під час російсько-української війни; надати рекомендації щодо правил дотримання інформаційної гігієни. Об'єктом дослідження автора Шуляка Н.О. є стратегічні комунікації України, а предметом дослідження – інформаційна гігієна в системі стратегічних комунікацій України.

Головним здобутком роботи Шуляка Н.О. є те, що дослідження є одним з перших досліджень у вітчизняній політичній науці щодо інформаційної гігієни в системі стратегічних комунікацій України як невід'ємної складової національної безпеки та ефективного управління інформаційними процесами. Вона вимагає уваги та підтримки як з боку держави, так і з боку громадськості, щоб забезпечити стабільність та процвітання країни в умовах сучасного інформаційного середовища, у чому ми й вбачаємо актуальність теми дослідження.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, результатів та висновків дисертації забезпечена використанням автором значного обсягу матеріалів та обробкою отриманих емпіричних результатів на основі кількісного та якісного аналізу, що дозволило сформулювати узагальнені висновки. Комплекс використаних сучасних методів (теоретичних та емпіричних), дібраних відповідно до поставлених мети і завдань, гарантує вірогідність результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. Найсуттєвіші результати наукового дослідження полягають у тому, що уперше:

— проведено аналіз концептуально-теоретичних основ дослідження поняття «інформаційна гігієна», надано визначення інформаційної гігієни — це сфера наукових досліджень, що вивчає взаємодію між людьми та інформаційними технологіями, а також розробляє методи та засоби забезпечення безпеки, збереження та оптимізації роботи з інформацією в цифровому середовищі, запобігання негативних наслідків від користування інформаційними технологіями, зокрема, захистом від шкідливих впливів інформаційного середовища на здоров'я людини, психологічної благополучності, забезпеченням конфіденційності та безпеки особистих даних в інтернеті, збереженням інформаційної етики тощо.

— виокремлено тенденції інформаційної гігієни, а саме: виникнення нової еліти, яка за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та контролю над інформацією впливає на процеси прийняття рішень, в той час як більшість населення залишається відстороненою від цих процесів, наприклад нетократія, інфократія й ін.; поява інформаційних військ — структур, підрозділів, об'єднань, які використовують різні методи та інструменти, такі як бот-мережі, фейки, спам, кібератаки, веб-сайти-ловушки та ін.; масове поширення дезінформації та конспірологічних теорій під час COVID-19 та російсько-української війни, що призводить до погіршення ситуації, розповсюдження паніки та недовіри до владних установ; зростання рівня загального індексу медіаграмотності українців - частка аудиторії з високим рівнем компетентності зросла вдвічі, цілком передбачуваним є високий рівень медіаграмотності у молоді 18-25 років;

— здійснено аналіз специфіки дотримання інформаційної гігієни в державах Європейського Союзу, проаналізовано нормативне підґрунття та основоположні документи регулювання інформаційної гігієни в державах ЄС. Приклад Євросоюзу використано оскільки вважаємо, що він найбільш ментально підходить для використання щодо питань інфогігієни в Україні;

— досліджено інфогігієну під час пандемії COVID-19 та російсько-української війни як деструктивних явищ, які Україна переживала протягом останніх п'яти років;

проведено аналіз запропонованих правил дотримання інформаційної гігієни та узагальнено досвід та відомості опитувань щодо запобігання деструктивним впливам засобами ІКТ

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Значення дисертаційної роботи Шуляка Н.О. полягає в тому, що її результати розширюють наукове розуміння ролі інформаційної гігієни в системі стратегічних комунікацій України, особливо у воєнний період. Крім того, результати можуть бути використані для подальших досліджень специфіки інформаційної гігієни під час деструктивних впливів, таких як пандемія COVID-19 та російсько-українська війна. Отримані дані можуть стати основою для підготовки наукових праць, навчальних посібників та спецкурсів з суспільно-політичних наук, зокрема для розробки навчальних програм та викладання студентам спеціальностей 29 "Міжнародні відносини" та 05 "Соціальні та поведінкові науки". З практичної точки зору, матеріали дисертації можуть сприяти підвищенню ефективності захисту інформаційного простору, національної інформаційної безпеки та інформаційної гігієни в Україні. Практичне значення роботи полягає у розробці рекомендацій для органів влади та місцевого самоврядування щодо застосування правил інформаційної гігієни в системі стратегічних комунікацій України

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури та додатків. Загальний обсяг рукопису становить 265 сторінок (з них 186 сторінок основного тексту). Список використаних джерел та літератури налічує 285 позицій. Оформлення дисертації відповідає вимогам до такого виду робіт. Аналіз тексту дисертаційної роботи свідчить про дотримання автором вимог академічної доброчесності. У роботі подано посилання на відповідні джерела при використанні ідей, розробок, тверджень і відомостей, а також надано достовірну інформацію про результати наукової роботи, використані методи дослідження і джерела інформації. Представлений рукопис дисертації у повній мірі відображають зміст роботи, відповідають спеціальності 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії.

Основні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані під час розробки та викладання дисципліни «Інформаційне забезпечення зовнішньополітичної діяльності», «Стратегічні комунікації в безпековому

контексті», «Інформаційні та психологічні операції в міжнародних конфліктах», «Інформаційна політика і безпека», «Стратегічні комунікації ЄС», «Міжнародний вимір стратегічних комунікацій», а також у навчальному процесі. Зокрема у навчальному плані для ОПП «Міжнародна інформація та суспільні комунікації» введено вибіркові ОК «Інформаційна етика» ат «Інформаційна гігієна», які забезпечує дисертант. З практичної точки зору матеріали дисертації можуть бути використані для підвищення ефективності протистояння інформаційній агресії та боротьбі з дезінформацією та маніпуляціями та ін.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Обґрунтованість наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації Шуляка Н.О., підтверджується 15 науковими публікаціями, які повністю відображені основні результати дисертації, з них: 1 стаття у наукових фахових виданнях України; 2 статті у періодичних наукових виданнях, які включені до наукометричної бази Web of Science Core Collection; 2 статті, що опубліковані у наукових періодичних виданнях інших держав, 2 підрозділи у колективних монографіях, 1 авторське свідоцтво, 7 тез доповідей.

У цілому позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи ..., слід зазначити деякі дискусійні положення та зауваження:

1. Важливо розглядати типи фейків під час російсько-української війни та Ковід19, оскільки фейки – це й фотографії, зроблені у фотошопі, спеціально створені відеоролики, написані неправдиві або вигадані новини, які важко відрізнити від реальних; акаунти вигаданих людей у соціальних мережах, через які поширюється неправдива інформація. Залежно від цілі здійснення впливу, фейки бувають такими, які сіють паніку серед людей; розпалюють міжнаціональну (расову, релігійну тощо) ворожнечу; котрі поширюють хибні думки для того, щоб заплутати громадян, відволікти від правди; фейки, що маніпулюють свідомістю; рекламують когось або щось; фейки, які приносять прибуток мас-медіа, що його поширює («жовта преса»); фейки, котрі плямують чийось репутацію (найчастіше це фото, добре опрацьовані у Photoshop); фейки, які мають розважальний характер.

2. Доцільно було би більше уваги приділити методології дослідження, оскільки дисертант дуже широко обґрунтував використання методів дослідження.

3. У розділах згадується питання безпеки та інформаційного простору. Турбота про національний інформаційний простір є складовою національної безпеки кожної держави. Тому для характеристики інформаційного аспекту геополітичного простору сучасності, на мою думку, слід використовуватися не

лише термін «інформаційний простір», але і поняття «інформаційно-безпековий простір». Його слід розглядати як простір, де створюється, переміщується та споживається інформація яка, яка забезпечує життєво важливі інтереси особи, суспільства і держави, забезпечується захист українського суспільства від агресивного впливу деструктивної пропаганди, передусім з боку РФ, спрямованої на пропаганду війни, розпалювання національної і релігійної ворожнечі, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення суверенітету і територіальної цілісності України; формування позитивного іміджу України у світі, донесення оперативної, достовірної і об'єктивної інформації про події в Україні до міжнародної спільноти

Загальний висновок. Дисертаційна робота Шуляка Назарія Олександровича «Інформаційна гігієна в системі стратегічних комунікацій України», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії, галузі знань 29 Міжнародні відносини є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить обґрунтовані і достовірні наукові результати. Отримані результати мають наукову новизну, важливе теоретичне та практичне значення. Дисертаційна робота Шуляка Назарія Олександровича «Інформаційна гігієна в системі стратегічних комунікацій України» відповідає 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії і вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) та «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» (Постанова Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502), а її автор заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за відповідною спеціальністю.

Рецензент:

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних комунікацій
та політичного аналізу,
факультету міжнародних відносин

Волницького національного університету
імені Лесі Українки

Євгенія ТИХОМИРОВА

